

PÕLLUMAJANDUSTOOTMISE KONTSENTRATSIOON

Aivar Kallam

Vägivaldne kollektiviseerimine, mis tõi meie külla riigikapitalistlikud suhted, ei teinud vahet traditsioonilise ja ratsionaalse talu vahel. Arvati, et turumajandus areneb põllumajanduses analoogselt tööstusega. Turumajanduse arengut tööstuses aga nähti peaasjalikult ettevõtete suurenemises ning sellega kaasnevas palgatööjõu kasvu tendentsis. Edasine areng pidi ka põllumajanduses samad nähtused esile tooma. Seejuures toetuti K. Marxi teooriale, mille kohaselt tootmise loomulik kontsentratsioon viib vältimatult eratootmisvahendite muutumisele ühiskondlikuks ning sotsialistliku majanduse tekkimisele.

Tootmise kontsentratsioon põllumajanduses on aastasadade vältel kõitnud majandusteadlasi. Vene majandusteadlane A. Tšuprov on väitnud, et vaidlused selle probleemi ümber on niisama vanad kui majandusteadus. 18. sajandi füsiokraadid pidasid suurpõllupidamist väikepõllupidamisest elujulisemaks suuremate sissetulekute tõttu. Suuremaid sissetulekuid võis aga saada peaasjalikult kapitalist, millest väikepõllupidajail jäi vajaka [1].

Peale K. Marxi "Kapitali" ilmumist seostati tootmise kontsentratsiooni probleem sellega, kas põllumajandus ja tööstus arenevad samade seaduspärasuste järgi. K. Marx näitas, millist mõju avaldasid perekäsitööle masinad, tööjaotus ning kooperatsioon. Need tegid võimalikuks suhteliselt väikesel maa-alal töö ja kapitali kõrge kontsentratsiooni. Tööstusliku tootmise kontsentratsioon tõstis tööviljakust ning alandas tootmise omahinda niivõrd, et perekäsitöö edasine eksisteerimine muutus peaaegu võimatuks. Üleminek lihtsalt kooperatsioonilt manufaktuurile ning masinavabrikule hüpnotiseeris majandusliku mõtte esindajaid, veendes neid tööstusliku ja põllumajandusliku tootmise analoogsuses. Nii nagu perekäsitöö asendus suurtööstusega, pidi ka käsitööl rajanev peretalu asenduma suurpõllupidamisega. K. Marxi arvates teeb talu (partsell) "juba oma loomuse tõttu võimatuks töö ühiskondlike tootlike jõudude arenemise, töö ühiskondlikud vormid, kapitalide ühiskondliku kontsentratsiooni, suureviisilise karjakasvatuse ja teaduse progressiivse rakendamise" [2].

Tegelik elu ei kinnitanud neid ootusi. Vastupidi, 19. sajandi lõpus ning 20. sajandi alguses tehtud uurimused näitasid väiketapidamiste püsivust ning isegi nende tugevnemist. Saksa teadlased E. Bernstein, F. Hertz, E. David, vene teadlased S. Bulgakov, A. Tšuprov, A. Tšajanov jt. lähtusid seisukohast, et põllumajandus

on bioloogiline, tööstus aga mehhaaniline protsess. "Vabrikutööstuses tarvitab inimene eluta ainet oma äranägemise järgi, lahutab ja ühendab teda sellejärel, kuidas tarvidus nõuab, põllupidamises seevastu on looduse jõud ametis, inimese töö on loodusele ainult abiks, kusjuures ta ennast pealegi looduse seaduste ja tujude järele seadma peab" [3].

Bioloogilis-kliimaatilised iseärasused tingivad tootmisfaktorite - töö ja kapitali omapära põllumajanduses. Tööjaotus põllumajanduses "tähendab eelkõige põllumajandustootmise lihtsustumist, jõupingutuste kontsentreerimist vähestes, kuid kohalikes tingimustes optimaalselt kasulikes harudes" [4]. Siit tulenevad ka erinevused masinate kasutamisel. Kui tööstuses on vooltootmine ning konveiersüsteemide kasutamine väga levinud, siis põllumajanduses (taimекasvatuses) on need välistatud. Nende asemel kasutatakse arenenud maades (osalta ka meil) masinsüsteeme (nn. põimmasinad), mis võivad teha üheaegselt erineva kompleksi töid ja mis on üldjuhul mõeldud kas ühele perele või väikele töökollektiivile. Sellised masinsüsteemid piiravad alalise palgatööjõu kasutamist. Tuleb arvestada ka seda, et muld, taimed ja loomad vajavad suuremat hoolt ja tähelepanu kui eluta organismid. Kiiretel hooajatöödel, samuti loomade poegimise ja haiguste korral on põllumees sunnitud tööta- ma ka puhkeaja arvel. Maaharimisel peab aga jälgima külvikorra nõudeid seda hoolikamalt, mida raskemad on mullad.

See nõuab teataval määral spetsialiseerumise ning siit tulenevalt ka turusuhete piiramist põllumajanduses. Sellest ei saa aga teha veel järeldust, et põllumajandustootmisele ei ole omane täiendavate töö- ja kapitalikulude tegemine maaühiku kohta ning, et "neile, kellele parem tulevik on vahetult seotud ettekujutusega kontsentratsioonist, peavad põllumajandusele käega lööma kui täiesti lootusetule ettevõtmisele" [5]. Kuid kontsentratsioon põllumajanduses ei välju tavaliselt peretalu raamidest. Siinjuures on tarvilik rõhutada bioloogilis-kliimaatilistele tingimustele alluvat tootmisprotsessi.

Mis puutub tehnilistesse ja majanduslikesse protsessidesse (põllumajandussaaduste töötlemine, turustamine, põllumajanduslike tootmisvahendite tootmine jt.), siis neile on omane tunduvalt ulatuslikum kontsentratsioon. Väiketalus ei ole üldjuhul kasulik omada oma meiereid või vorstivabrikut, sest tootmiskulud toodanguühiku kohta on liiga kõrged. Nendes protsessides on tehniline optimum kõrgem talu suurusel [6]. Seetõttu on tehnilisi ja majanduslikke protsesse kasulikum organiseerida suurtootmise tasemel kooperatsiooni vormis. Kooperatsioon võimaldab ühendada väiketalu eelised suurtootmise eelistega.

KIRJANDUS

1. Tšuprov A.I. Väikeröõllupidamine ja selle peapuudused. Tartu: G. Zirk'i kirjastus. 1908. Lk. 6.
2. Marx K. Kapital. Tallinn: ERK, 1962. III kd. Lk. 739.
3. Tšuprov A. Väikeröõllupidamine ja selle peapuudused. Tartu, 1908. Lk. 18.
4. Альтетмар Г.А. Перспективное планирование сельскохозяйственного производства (пер. с немецкого). М.: Прогресс. 1969. С. 109.
5. Булгаков С. Капитализм и земледелие. С. Петербург, 1900. Т. II. С. 455-456.
6. Чайнов А.В. Основные идеи и формы организации сельскохозяйственной кооперации. Изд-е 2-е. М.: Изд. Книгосоюза, 1927. С. 51.

CONCENTRATION IN AGRICULTURAL PRODUCTION

Aivar Kallam

Summary

Concentration in agricultural production as a rule does not exceed the framework of a family farm. It is due to biological-climatic processes. An inclination towards more extensive concentration is characteristic of technical and economic processes, in consequence of what it is of expediency to organize them in the form of cooperation.

КОНЦЕНТРАЦИЯ В СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОМ ПРОИЗВОДСТВЕ

Айвар Каллам

Резюме

Концентрация в сельскохозяйственном производстве как правило не выходит за рамки крестьянского хозяйства. Это связано с биологическо-климатическими процессами. Техническим и экономическим процессам свойственна более расширенная концентрация. Поэтому эти процессы важнее организовать в кооперационной форме.